

Мороз О. Т., старший викладач, Клименко В. О., здобувач вищої освіти третього рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, o.t.moroz@nuwm.edu.ua; v.o.klymenko@nuwm.edu.ua)

МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ БОРЬБИ З НЕЗАКОННИМ ВИДОБУТКОМ БУРШТИНУ

Сьогодні на порядку денному стоїть завдання негайного ухвалення низки кардинальних законів щодо збереження національного багатства країни – бурштину та захисту його від розграбування.

Механізми правового регулювання видобутку корисних копалин в Україні завжди були і є актуальними та дискусійними з наукової точки зору екологічного права. Законодавчими проблемами, які потребують державного регулювання та відповідного правового регулювання, є незаконний видобуток бурштину, який тривалий час завдав і продовжує завдавати державі значної матеріальної та екологічної шкоди.

Актуальність даної теми полягає в тому, що право та його дія в суспільстві є досить складною системою взаємодіючих різних правових явищ, або елементів механізму правового регулювання. Це норми права, закони та інші нормативно-правові акти, реалізація та застосування права, юридична відповідальність тощо.

Негативними екологічними наслідками незаконного видобутку бурштину є насамперед деградація зональних ґрунтів та підземних материнських порід, руйнування родючого гумусового елітного шару ґрунтів опідзоленого типу, кореневих систем дерев, заболочення території, зміна рівня води в ґрунті, знищення лісових ресурсів, зміна міграційних процесів фауни регіону.

Особи, які здійснюють контрабанду та порушують митні правила, порушують встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, завдають шкоди економіці, її культурній спадщині, здоров'ю та громадській безпеці, сприяють розширенню сектору тіньової економіки.

Особливої гостроти ця проблема набула у північно-західних районах Полісся, які страждають від нещадного видобутку корисних копалин, а саме бурштину.

Проблема виробництва бурштину складна. Вона зачіпає багато аспектів соціально-економічного, освітнього, культурного та політичного життя країни, а також ряд важливих питань природничих наук – геології, геоморфології, палеогеографії та біології, у тому числі екології регіону. Тому вона потребує комплексного вирішення на державному рівні.

Ключові слова: бурштин; незаконний видобуток; ресурс; відповідальність.

Сьогодні на порядку денному стоїть завдання невідкладного прийняття ряду кардинальних законів про збереження національного багатства країни – бурштину та захисту його від розграбування.

Відповідно до ст. 13 Конституції України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [1].

Механізми правового регулювання видобування корисних копалин в Україні завжди були й є актуальними й дискусійними на наукових теренах екологічного права. Законодавчими проблемами, що потребують державного розв'язання та відповідного правового регулювання, є незаконний (нелегальний) видобуток бурштину, внаслідок стихійного промислу якого тривалий час завдавались і продовжують завдаватись значні матеріальні й екологічні збитки державі. Тому проблеми протидії протиправному надрокористуванню як й іншим видам експлуатації природи виявляють себе серед найбільш значущих для забезпечення прогресивного суспільного розвитку.

Актуальність даної теми полягає в тому, що право і його дія в суспільстві – досить складна система взаємодіючих різноманітних юридичних явищ, або елементів механізму правового регулювання. Це норми права, закони і інші нормативно-правові акти, реалізація і застосування права, юридична відповідальність тощо.

Юридична відповідальність – це вид соціальної відповідальності, що полягає в застосуванні державою до правопорушника певних заходів примусу, передбачених санкціями правових норм. Загалом можна виділити дисциплінарну, цивільну, адміністративну, кримінальну відповідальність.

Юридична відповідальність нерозривно пов'язана з державою, нормами права, обов'язками і протиправними діями громадян та їх

об'єднань і юридичних осіб. Держава покладає юридичну відповідальність на суб'єктів права незалежно від їх волі й бажання. Тому ця відповідальність має державно-примусовий характер. Цим вона відрізняється від соціальної відповідальності. Основна риса юридичної відповідальності – штрафне, каральне призначення. При цьому кара – це не самоціль, а засіб перевиховання правопорушника. Поряд з каральною – юридична відповідальність виконує правовідновну функцію. Вона сприяє відновленню суб'єктивних прав особи чи законних інтересів держави.

Нелегальний видобуток бурштину та його наслідки продовжують бути болючими питаннями в соціально-економічному житті України, від яких страждає не тільки природне середовище, а й мешканці, які проживають поблизу територій, де здійснюється безпосередній видобуток цього мінералу.

Негативні екологічні наслідки нелегального видобутку бурштину це в першу чергу деградація зональних ґрунтів та підстильних материнських порід, знищення родючого гумусо-елювіального горизонту ґрунтів підзолистого типу, кореневих систем дерев, заболочення території, зміна рівня ґрунтових вод, знищення лісових ресурсів, зміна міграційних процесів фауни регіону. Найбільш гостро еколого-економічні проблеми обумовлені самовільним видобутком бурштину притаманні Рівненській, Волинській та Житомирській областям, де незаконний видобуток бурштину здійснюється кар'єрним і гідромеханічним способом.

Таким чином незаконне поводження з корисними копалинами може бути визначене з точки зору об'єктивної сторони складів злочинів, що розглядаються, як незаконне видобування корисних копалин, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, оброблення, утилізація, знешкодження, видалення або захоронення корисних копалин загальнодержавного значення, законність походження яких не підтверджується відповідними документами.

Ст. 92 Конституції України встановлено, що виключно законами України визначаються в тому числі засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. Наведене принципове конституційне положення покладене в основу традиційного виділення наступних основних галузевих видів юридичної відповідальності: цивільно-правової, кримінальної, адміністративної та дисциплінарної. Окрім того, з огляду на різні характеристики і ас-

пекти правопорушення як підстави юридичної відповідальності, а також галузеву належність норми, за порушення якої особа має відповідати, суб'єктів, які здійснюють її в певний спосіб, розрізняють також конституційну та матеріальну відповідальність

Відповідальність за порушення екологічного законодавства – це сукупність правових засобів, встановлених законодавством (адміністративним, кримінальним, цивільним, трудовим, фінансовим тощо), які застосовуються у випадках порушення вимог охорони довкілля та екологічної безпеки населення, умов та режиму використання природних ресурсів, заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу.

Згідно зі статтею 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» є такі види порушень, за які несуть відповідальність винні особи [2]:

- порушення прав громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище;

  - порушення норм екологічної безпеки;

  - порушенні вимог законодавства про оцінку впливу на довкілля, у тому числі поданні завідомо неправдивого звіту з оцінки впливу на довкілля чи висновку з оцінки впливу на довкілля;

  - неврахуванні у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля та невиконанні екологічних умов, визначених у висновку з оцінки впливу на довкілля;

  - порушення екологічних вимог при проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції, введенні в дію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів;

  - допущення наднормативних, аварійних і залпових викидів і скидів забруднюючих речовин та інших шкідливих впливів на навколишнє природне середовище;

  - перевищення лімітів та порушення інших вимог використання природних ресурсів;

  - самовільне спеціальне використання природних ресурсів;

  - невжиття заходів щодо попередження та ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище;

  - невиконання розпоряджень органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, та вчинення опору їх представникам;

порушення природоохоронних вимог при зберіганні, транспортуванні, використанні, знешкодженні та захороненні хімічних засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних радіоактивних речовин та відходів;

невиконання вимог охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших територій, що підлягають особливій охороні, видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України;

відмова від надання своєчасної, повної та достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища, а також про джерела забруднення, у приховуванні випадків аварійного забруднення навколишнього природного середовища або фальсифікації відомостей про стан екологічної обстановки чи захворюваності населення;

приниження честі і гідності працівників, які здійснюють контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, посягання на їх життя і здоров'я;

порушення природоохоронних вимог під час провадження діяльності, пов'язаної з поводженням із генетично модифікованими організмами;

порушенні вимог законодавства України при здійсненні стратегічної екологічної оцінки.

Законодавством України може бути встановлено відповідальність і за інші його порушення.

Застосування заходів дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від компенсації шкоди, заподіяної забрудненням довкілля та погіршенням якості природних ресурсів. У разі, якщо на порушника накладається адміністративний штраф, – це не означає, що вже не будуть нараховуватися збитки за шкоду довкіллю.

Також види порушень, за які несуть відповідальність винні особи визначенні природоохоронним законодавством:

Кодекс України «Про надра» Стаття 65. Відповідальність за порушення законодавства про надра [3];

Земельний кодекс України Стаття 211. Відповідальність за порушення земельного законодавства [4];

Водний кодекс України Стаття 110. Відповідальність за порушення водного законодавства [5];

Лісовий кодекс України Стаття 105. Відповідальність за порушення лісового законодавства [6].

Цивільно-правова відповідальність – це встановлені законом юридичні наслідки за невиконання або неналежне виконання особою обов'язків, зобов'язань, що пов'язані з порушенням суб'єктивних цивільних прав другої сторони. Захист цивільних прав здійснюється в установленому порядку загальним судом, арбітражним або третейським судом. Мета цивільно-правової відповідальності – відновлення порушених майнових прав [7].

Цивільно-правовий проступок – правопорушення, вчинене у сфері майнових і певних немайнових відносин, що регулюються цивільним, трудовим, сімейним, фінансовим, екологічним та іншими галузями права.

Цивільно-правова відповідальність полягає у застосуванні до правопорушника (боржника) в інтересах другої сторони (кредитора) або держави установлених законом або договором правових заходів впливу, що несе для нього негативні, економічно не вигідні наслідки майнового характеру, а саме: відшкодування збитків; виплата неустойки (штраф, пеня); відшкодування шкоди; виконання основних обов'язків.

Цивільно-правова відповідальність застосовується за порушення майнових прав суб'єктів земельних правовідносин. Вона полягає у настанні несприятливих для порушника наслідків, які передбачені договором або законом та задоволенню інтересів потерпілої сторони. Так у статті 210 ЗК України встановлено, що угоди, укладені із порушенням встановленого законом порядку купівлі-продажу, ренти, дарування, застави, обміну земельних ділянок, визнаються не дійсними за рішенням суду. Тобто зазначена стаття відсилає до норм цивільного права, правил укладання договорів, правових наслідків та відповідальності за порушення встановленого законом порядку.

Стаття 156 ЗК України [7] встановлює, що власникам землі та землекористувачам відшкодовуються збитки, заподіяні внаслідок:

а) вилучення (викупу) сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісгосподарським виробництвом;

б) тимчасового зайняття сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників для інших видів використання;

в) встановлення обмежень щодо використання земельних ділянок;

г) погіршення якості ґрунтового покриття та інших корисних властивостей сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників;

г) приведення сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників у непридатний для використання стан;

д) неодержання доходів за час тимчасового невикористання земельної ділянки;

е) використання земельних ділянок для потреб нафтогазової галузі;

є) використання земельних ділянок для потреб надрокористування з метою дослідно-промислової розробки родовищ бурштину, інших корисних копалин загальнодержавного значення та/або видобування бурштину, інших корисних копалин загальнодержавного значення.

Статтею 1166 Цивільного кодексу України «Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду» визначено:

1. Майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

2. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.

3. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили, відшкодовується у випадках, встановлених законом.

4. Шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом та іншим законом.

Відповідно до статті 23 Цивільного кодексу України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

Стаття 1167. Цивільного кодексу України «Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду» визначено: «Моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті» [7].

Адміністративна відповідальність являє собою оперативний засіб впливу на правопорушників, які допускають суспільно шкідливі вчинки у галузі використання природних об'єктів та їх ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення еколо-

гічної безпеки. Підставою для виникнення адміністративної відповідальності у сфері охорони навколишнього природного середовища є адміністративне правопорушення. Під ним слід розуміти винну, протиправну дію (або бездіяльність), яка порушує встановлений порядок охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, завдає шкоди здоров'ю людини та довікілью і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до зазначених осіб можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП: попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення правопорушення; позбавлення спеціального права (до 3 років); виправні роботи (до 2-х місяців, 20% від зарплати); адміністративний арешт (до 15 діб).

Суб'єктами є громадяни та/або посадові особи.

Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність як протидію протиправному надкористуванню за наступні правопорушення [8]:

Глава 6 Адміністративні правопорушення, що посягають на власність

Порушення права державної власності на надра (стаття 47);

Самовільне користування надрами, укладення угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право власності на надра.

Порушення права державної власності на води (стаття 48);

Самовільне захоплення водних об'єктів або самовільне водокористування, переуступка права водокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на води.

Порушення права державної власності на ліси (стаття 49);

Самовільна переуступка права лісокористування, а також укладення інших угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право державної власності на ліси.

Порушення права державної власності на тваринний світ (стаття 50);

Глава 7 Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини:

псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами, а так само невжиття заходів по боротьбі з бур'янами (стаття 52);

використання земель не за цільовим призначенням, невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, які негативно впливають на стан земель, неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень (стаття 53);

самовільне зайняття земельної ділянки (стаття 53-1);

перекручення даних державного земельного кадастру, а також приховування інформації про стан земель, розміри, кількість земельних ділянок, наявність земель запасу або резервного фонду (стаття 53-2);

зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту (стаття 53-3);

незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (стаття 53-4);

порушення посадовою особою Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування встановленого законодавством строку погодження (відмови у погодженні) документації із землеустрою (стаття 53-5);

порушення встановлених законом строків внесення відомостей до Державного земельного кадастру, надання таких відомостей, вимагання не передбачених законом документів для внесення відомостей до Державного земельного кадастру та для надання таких відомостей (стаття 53-6);

порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;

непроведення рекультивації порушених земель (стаття 54);

відхилення від затверджених в установленому порядку проектів землеустрою;

використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без затверджених у випадках, визначених законом, проектів

землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь (стаття 55);

знищення громадянами межових знаків меж землекористувачів (стаття 56);

Порушення вимог щодо охорони надр (стаття 57);

Порушення вимог щодо видобутку корисних копалин (стаття 58);

Порушення правил охорони водних ресурсів (стаття 59);

Порушення правил водокористування. Забір води з порушенням планів водокористування, самовільне проведення гідротехнічних робіт, безгосподарне використання води (добутої або відведеної з водних об'єктів), порушення правил ведення первинного обліку кількості вод, що забираються з водних об'єктів і скидаються до них, та визначення якості вод, що скидаються (стаття 60);

Незаконне використання земель державного лісового фонду (стаття 63);

Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка. Незаконна порубка і пошкодження дерев або чагарників; перевезення, зберігання незаконно зрубаних дерев або чагарників; знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення (стаття 65);

Знищення або пошкодження полежахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень. Знищення або пошкодження полежахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень – (стаття 651);

Пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (стаття 69);

Засмічення лісів відходами (стаття 73);

Знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (стаття 74);

Знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах (стаття 75);

Порушення вимог пожежної безпеки в лісах (стаття 77);

Порушення законодавства про захист рослин (стаття 81);

Порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин (стаття 87);

Порушення правил охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду (стаття 91);

Перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів (стаття 91);

Порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини (стаття 92).

Кримінальна відповідальність настає за вчинення кримінального правопорушення (кримінального проступку або злочину) передбачених кримінальним кодексом і є найбільш суровим видом юридичної відповідальності. Особа може каратися штрафом, позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, обмеженням волі або позбавленням волі. За порушення норм природоохоронного законодавства кримінальна відповідальність передбачена розділом VIII Кримінального кодексу України – Злочини проти довкілля – і містить покарання за наступні правопорушення [9]:

Розділ VIII. Злочини проти довкілля.

Стаття 236. Порушення правил екологічної безпеки.

Стаття 237. Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення.

Стаття 238. Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення.

Стаття 239. Забруднення або псування земель.

Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля.

Стаття 239-1. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель.

Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля.

Стаття 239-2. Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах.

Стаття 240. Порушення правил охорони або використання надр.

Порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля.

Стаття 241. Забруднення атмосферного повітря.

Стаття 242. Порушення правил охорони вод.

Стаття 243. Забруднення моря.

Стаття 244. Порушення законодавства про континентальний шельф України.

Стаття 245. Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

Стаття 246. Незаконна порубка лісу.

Стаття 247. Порушення законодавства про захист рослин.

Стаття 248. Незаконне полювання.

Стаття 249. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Стаття 250. Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів.

Стаття 251. Порушення ветеринарних правил.

Стаття 252. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду.

Стаття 253. Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля.

Стаття 254. Безгосподарське використання земель:

1. Безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту, – карається штрафом до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Умисне ухилення від обов'язкової рекультивациі земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину на підставі спеціального дозволу на користування надрами, що заподіяло істотну шкоду, – карається штрафом від семи тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, – караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на

той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Дії, передбачені частиною другою або третьою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

У цій статті істотною шкодою вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Тяжкими наслідками вважаються такі наслідки, які у тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 254 із змінами, внесеними згідно із Законом № 270-VI від 15.04.2008; в редакції Закону № 402-IX від 19.12.2019.

Кодекс доповнено статтею 240-1 згідно із Законом № 402-IX від 19.12.2019.

Стаття 240-1. Незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину:

1. Незаконне видобування бурштину, а так само збут, придбання, зберігання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину, законність походження якого не підтверджується відповідними документами, – караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або у значних розмірах, або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, – караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років з конфіскацією майна.

3. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені службовою особою шляхом використання свого службового становища, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна.

Під значним розміром у цій статті слід розуміти вартість бурштину, що у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Кодекс доповнено статтею 240-1 згідно із Законом № 402-IX від 19.12.2019.

Кримінальний кодекс України (ст. 206) визначає протидію законній господарській діяльності, як припинення господарської дія-

льності, обмеження господарської діяльності, укладення угоди чи невиконання укладеної угоди, що може заподіяти матеріальну шкоду.

Стаття 206. Протидія законній господарській діяльності:

1. Протидія законній господарській діяльності, тобто протиправна вимога припинити займатися господарською діяльністю чи обмежити її, укласти угоду або не виконувати укладену угоду, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальної шкоди або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, поєднана з погрозою насильства над потерпілим або близькими йому особами, пошкодження чи знищення їхнього майна або захоплення цілісного майнового комплексу, його частини, будівель, споруд, земельної ділянки, об'єктів будівництва, інших об'єктів та незаконне припинення або обмеження діяльності на цих об'єктах та обмеження доступу до них за відсутності ознак вимагання, – караються штрафом від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі дії, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна, – караються штрафом від п'ятнадцяти тисяч до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від двох до чотирьох років або без такого.

3. Протидія законній господарській діяльності, вчинена організованою групою, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднана з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я, або така, що заподіяла велику шкоду чи спричинила інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від шести до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від трьох до п'яти років або без такого та з конфіскацією майна.

Матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 206 із змінами, внесеними згідно із Законами № 4025-VI від 15.11.2011, № 1666-VIII від 06.10.2016; в редакції Закону № 402-IX від 19.12.2019.

Господарською діяльністю є будь-яка діяльність, у т. ч. підприємницька, діяльність юридичних осіб, а також фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язана з виробництвом (виготовленням) продукції, торгівлею, наданням послуг, виконанням робіт. Господарська діяльність може здійснюватися з метою одержання прибутку (комерційна господарська діяльність) або без такої мети (некомерційна господарська діяльність).

Стаття 206 охороняє лише господарську діяльність, яка має законний характер. Тому висунення вимог про припинення діяльності, якою потерпілий відповідно до закону не може і не повинен займатись (наприклад, про припинення діяльності, яка може здійснюватися лише за наявності ліцензії, за відсутності її у потерпілої особи) не утворює складу даного злочину.

Вимога припинити господарську діяльність може, зокрема, полягати у пропозиції: ліквідувати юридичну особу, діяльність якої контролює (або ж на діяльність якої істотно впливає) потерпілий; продати (передати) її іншим особам; подати до відповідного органу заяву про анулювання реєстрації потерпілого як індивідуального підприємця. Цим поняттям охоплюється також вимога перестати здійснювати господарську діяльність. Форма вимоги, а також час припинення такої діяльності.

Бурштин видобувають через попит на іноземних ринках, куди нелегально видобутий бурштин може потрапити лише у вигляді контрабанди, або у вигляді готових виробів, які легалізуються темно-сірою схемою під документи про ніби-то завезений легально з Прибалтики бурштин.

Особи, що вчинюють контрабанду та порушують митні правила, посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, внаслідок чого завдають шкоду економіці держави, її культурній спадщині, здоров'ю населення та громадській безпеці, сприяють розширенню тіньового сектора економіки.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон Ук-

раїни, який є необхідною умовою нормальної діяльності митних органів по стягненню передбачених законодавством платежів, здійсненню митного контролю і митного оформлення предметів.

Стаття 201. Контрабанда:

1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, – карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або службовою особою з використанням службового становища, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

Сучасний стан навколишнього природного середовища характеризується величезними масштабами змін ландшафтів. Особливо гостро ця проблема постала в північно-західних районах Полісся, які потерпають від нещадного видобування корисних копалин, а саме бурштину. Самовільне видобування бурштину заподіює непоправну шкоду економіці України та природі регіону, зокрема спричиняє порушення структури рельєфу і природних ландшафтів, погіршує екологічний стан ґрунтів, призводить до негативних змін у режимі поверхневих і підземних вод та до знищення лісів. Проблема видобутку бурштину комплексна. Вона торкається багатьох аспектів соціально-економічного, освітнього, культурного й політичного життя країни, а також низки важливих питань природознавчих наук – геології, геоморфології, палеогеографії і біології, у тому числі екології регіону. Тому вона потребує комплексного вирішення на державному рівні.

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 10.04.2022). 2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 10.04.2022). 3. Про надра : Кодекс України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР : станом на 15 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94->

вр#Text (дата звернення: 14.04.2022). **4.** Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III : станом на 7 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 03.05.2022). **5.** Водний кодекс України : Кодекс України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text> (дата звернення: 03.05.2022). **6.** Лісовий кодекс України : Кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-XII : станом на 1 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 20.04.2022). **7.** Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 27 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.04.2022). **8.** Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X : станом на 27 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 01.05.2022). **9.** Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 23 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.04.2022).

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR : stanom na 1 sich. 2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (data zvernennia: 10.04.2022). **2.** Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha : Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 r. № 1264-XII : stanom na 1 sich. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (data zvernennia: 10.04.2022). **3.** Pro nadra : Kodeks Ukrainy vid 27.07.1994 r. № 132/94-VR : stanom na 15 sich. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр#Text> (data zvernennia: 14.04.2022). **4.** Zemelni kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 25.10.2001 r. № 2768-III : stanom na 7 kvit. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (data zvernennia: 03.05.2022). **5.** Vodnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 06.06.1995 r. № 213/95-VR : stanom na 1 sich. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text> (data zvernennia: 03.05.2022). **6.** Lisovyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 21.01.1994 r. № 3852-XII : stanom na 1 sich. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (data zvernennia: 20.04.2022). **7.** Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV : stanom na 27 kvit. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennia: 18.04.2022). **8.** Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (statti 1

- 212-24) : Kodeks Ukrainy vid 07.12.1984 r. № 8073-X : stanom na 27 kvit. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (data zvernennia: 01.05.2022). 9. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III : stanom na 23 kvit. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (data zvernennia: 20.04.2022).

Moroz O. T., Senior Lecturer, Klymenko V. O., Post-graduate Student
(National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

MECHANISMS OF LEGAL REGULATION AS A MEANS OF COMBATING ILLEGAL MINING OF AMBER

Today the agenda is the task of immediate adoption of a number of cardinal laws on the preservation of the national wealth of the country – amber and its protection from looting.

Mechanisms of legal regulation of mining of mineral resources in Ukraine have always been and are topical and controversial on scientific terms of environmental law. Legislative problems that require state regulation and appropriate legal regulation are illegal (illegal) extraction of amber, which has long been and continues to cause significant material and ecological damage to the state.

The relevance of this topic lies in the fact that the law and its action in society is rather complex system of interacting various legal phenomena, or elements of the mechanism of legal regulation. These are norms of law, laws and other normative-legal acts, realization and application of the law, legal responsibility, etc.

The negative ecological consequences of illegal extraction of amber are primarily degradation of zonal soils and subsurface mother rocks, destruction of fertile humus elite layer of soils of the sub-ash type, root systems of trees, waterlogging of the territory, change of soil water level, destruction of forest resources, change of migration processes of the region's fauna.

Persons who smuggling and violate customs rules, violate the procedure established by the legislation of Ukraine for the movement of goods and vehicles through the customs border of Ukraine, causing damage to the economy, its cultural heritage, public health and public safety, and contribute to the expansion of the shadow economy sector.

This problem has become particularly acute in the north-western areas of Polissya, which suffer from the merciless extraction of minerals, namely amber.

The problem of producing amber is complex. It touches on many aspects of socio-economic, educational, cultural and political life of the country, as well as a number of important questions of natural sciences – geology, geomorphology, paleogeography and biology, including ecology of the region. Therefore, it needs a comprehensive solution at the state level.

***Keywords:* Amber; illegal mining; resource; responsibility.**